

доц. д-р Владислав Попов, преподавател в Катедра „Агроекология“ и директор на Агроекологичния център в Аграрния университет – Пловдив:

БЪЛГАРИЯ ИМА СИЛЕН ПОТЕНЦИАЛ ЗА ПРЕВРЪЩАНЕ НА БИОЗЕМЕДЕЛИЕТО ВЪВ ВОДЕЩ СЕКТОР

Ще покажем очаквания ефект от преминаване на крупни производители на зърно и на плодове към него

ИНТЕРВЮ НА МАРИЕЛА ИЛИЕВА

Доц. д-р Владислав Попов е роден в гр. Кърджали през август 1967 г. Между 1987 и 1990 г. започва образованието си в Тимирязевска селскостопанска академия – Москва. Впоследствие се дипломира във Висш селскостопански институт – Пловдив като агроинженер Растителна защита и специализация по агроекология. Защитил е магистърска степен по екологично земеделие в Аграрния университет – Вагенинген, Холандия върху екологични фермерски системи. От август 2001 до октомври 2005 г. е бил редовен докторант в Университета на Западен Сидни, Австралия, Колеж по околна среда среда и земеделие. От 1996 г. работи в Катедра „Агроекология“, като от 2006 г. е доцент в катедрата и преподавател в областта на „Основи на биологичното земеделие“, „Замърсяване на почвите и въздействие върху екосистемите“, „Агроекология“, „Екологично фермерство“. През 2006 г. е назначен за директор на Агроекологичен център в Аграрния университет в Пловдив и като такъв организира и извежда научно-приложни проекти и програми, участва активно и в обучението на фермери, агрономи и специалисти в прилагане на методите и практиките на биологичното и устойчивото земеделие, опазване на околната среда, интегрираното селско развитие и др. Оценител на научни проекти по 7-ма Рамкова програма на Европейската комисия. С над 35 публикации и повече от 60 цитирания на 5 континента по света, автор на учебник за студентите в специалност „Биологично земеделие“ на Аграрен университет. Член е няколко международни организации и на екологичната мрежа на Фондация „Авалон“ – Холандия.

Доц. Попов, безспорно България има много добри условия за развитие на биологично земеделие и след като вие, учените сте готови да посрещнете тази инициатива, а бизнесът проявява много голям интерес, какво все още куца в този сектор у нас?

Наистина България притежава необходимите условия за по-бързо и по-широко развитие на биоземеделието – разнообразие на природните ресурси, незамърсена земя, подходящ климат, регламентирана нормативна уредба. Разбира се, биологичното земеделие като начин на производство, щадящ околната среда, може и трябва да се практикува в определени райони с подходящи агроекологични условия. Съществува и една осъзната и реализирана на практика подкрепа от страна на държавата в лицето на Министерство на земеделието и храните (МЗХ), което подкрепи създаването на единна нормативна база за биорастениевъдство и биоживотновъдство, както и установяването на сертификационна система в България. Помага и за по-

пуляризирането на българските биопродукти в страната и чужбина. Разплащателна агенция и нейните експерти придобиха опит и много по-бързо обработват документите за кандидатстване за субсидиране на сектора по мярка 214 на ПРСР.

Интересът на бизнеса също нарасна в последните 3–4 години, защото фирмите осъзнаха, че тази нова ниша на пазарите предизвиква интереса на потребителите. Последните също осъзнаха, че повече не могат да бъдат заблуждавани с некачествени (фалшиви) продукти, носещи и риск от замърсяване с остатъци от пестициди, нитрати, ГМО и др. Така по естествен начин се увеличаваше постепенно търсенето, което доведе и до интерес към производството и предлагането.

Кои са основните проблеми, според мен? Свързани са с почти всички „играчи“ в маркетинговата верига на биопродуктите:

1. Площите с биокултури са малки и разпокъсани, по статистика едва около 14 000 ха са култивираните земи, другите са декларирани естествени находища на диворастящи билки, плодове, гъби и др., както и декларираните естествени пасища и ливади за изхранване на животните.

2. С увеличаването на броя на биопроизводителите на преден план излиза реализацията на биопродукцията. Но много голям процент от биосуровината се експортира извън страната главно към напредналите страни на ЕС. И то само когато производителят е изградил съответните собствени контакти с европейските търговци или използва такива на български биотърговци.

3. Веригата се къса, не се достига до краен (преработен) местен продукт и така в страната се продават много малко български биопродукти като асортимент.

4. Има търсене от страна на магазини, ресторанти и търговци, но те или искат постоянно снабдяване, което рядко им се осигурява от производителите, или са принудени да използват скъпи вносни биопродукти и пакетирани храни.

Тук, заедно с МЗХ, научните институти и организации, НПО и други трябва да се намери такава формула, че да се покаже очаквания ефект от преминаване на един да речем сравнително крупен зърнопроизводител или производител на плодове към биоземеделие. Да се покаже на агробизнеса в България, че биоторовете и биопрепаратите вече са достъпни и няма пречка за едни равни добиви от декар в сравнение с конвенционалните. А и дори да има малко по-нисък добив или малко по-висока цена на материалите, те ще бъдат компенсирани от парите по мярка 214. Да не говорим за по-високата 2–3 пъти цена на зърното или плодовете например. Да се тръгне по цялата маркетингова верига, да се привлекат крупни биоинвеститори от развитите европейски страни. Защото и сега пазарът на билки и лекарствени растения, твърда пшеница, спелта, лимец, грозде,

вино и други продукти за страни като Германия например, е практически неограничен.

Кое провокира Аграрният университет – Пловдив и Международната фондация АВАЛОН, за които работите, да бъдат партньор на Международното селскостопанско изложение в града под тепетата т.г. и чия беше идеята този път то да носи името, а може би посланието БИОАГРА?

Пазарът на биологични продукти е един от най-бързо развиващите се в световен мащаб. Годишно растежът на оборота на биопродукти и храни е между 4–10% и възлиза на около 57 млрд. долара. А България има сериозен потенциал, за да превърне биоземеделието във водещ сектор. АГРА е най-старата и авторитетна изложба в областта на земеделието в България. Освен това, в Аграрен университет (АУ) – Пловдив за пръв път в България след 1993 г. бяха поставени основите на биоземеделието чрез дейността на Агроекологичния център към него. И в момента АУ – Пловдив предлага първата в страната специалност за бакалаври „Биологично земеделие“ и участва активно в научната и образователната сфера, свързана с биоземеделието и биоживотновъдството. Така че логично и очаквано беше да приемем поканата на Международен Пловдивски панаир и с професионалното партньорство с техните отдели „Маркетинг“ и „Конгресни прояви“ да изведем за първи път специализирана изложба за биологично растениевъдство и животновъдство БИОАГРА в рамките на XXI-то издание на АГРА. Тя се проведе в партньорство с Международен панаир –

Пловдив, фондация АВАЛОН – Холандия и Аграрен Университет – Пловдив. Всичко това даде основание на специалистите от АУ да се включат професионално в подобни мероприятия на национално ниво. Те участваха в предварителната организация на Палата 3 и обособената зона за биоземеделските изложители, в организацията и провеждането на съпътстващата програма – конференция на тема „Маркетинг в биоземеделието“ и „Вечер на биохраните“, организирани съвместно с Посолството на Кралство Нидерландия и Фондация АВАЛОН. С БИОАГРА 2012 искахме да покажем, че всички заинтересовани от развитието на биоземеделието трябва поне един път в годината да имат форум, за да обединяват своите усилия и да координират своите действия.

Ако пазарът на биологични продукти е един от най-бързо развиващите се в световен мащаб, защо не трябва да се задоволяваме с факта, че 85–90% от българските биопродукти отиват за износ и кои са причините родните ни производители да ги реализират трудно у нас?

Причините за трудната реализация са комплексни. Бих посочил на първо място цената на биопродуктите като цяло в родните магазини. От една страна, износът на българската сурова биопродукция се увеличава еже-

годно, но много от преработените в развитите европейски страни храни се връщат в България с 3–4 пъти по-високи цени. Това плаши и спира българските потребители. Според маркетингови проучвания до 60% от българските потребители биха консумирали почти редовно биохрана, ако тяхната цена не надвишава 20–30% от техния конвенционален еквивалент. Има ли реакция от страна на преработвателната индустрия? Да, много от собствениците на хранително-вкусовите предприятия започват да осъзнават, че включването в техния асортимент на биопродукти и храни ги прави по-конкурентоспособни и издига техния „еко“ имидж пред потребителите. Но все още повечето от тях предпочитат сами да си произвеждат биосуровините и след лека преработка и замразяване да ги изнасят главно в Европа. Това е така и защото те не могат да намерят регулярно снабдяване, а и защото търсенето на биохрана в България е ограничено. Тук трябва да споменем и нуждата от по-детайлни изследвания на конкурентоспособността на крайните продукти от веригите на добавяне на стойност в българското биоземеделие. Защото само така биопроизводителите на доказали се и търсени биораствителни суровини, като грозде, плодове, зеленчуци, билки и етеричномаслени растения, млечни произведения, дребен рогат добитък ще бъдат мотивирани да ги преработват в собствените ферми или да се сдружават, за да редуцират разходите за тази преработка.

Кои са най-фрапиращите трудности при посветилите се на този земеделски бранш в България, за които на БИОАГРА съобщихте, че наброяват около 1000 души?

Мисля, че все още голяма част от биопроизводителите не са много добре запознати с предимствата, които им дава биопроизводството. Например това, че те ще бъдат много по-напред от другите фермери по отношение на кръстосаното съответствие и спазването на добрите земеделски практики. Някои от тях дори не знаят, че могат да получават допълнителни плащания, свързани с изпълнение на условията по мярка 214.

Подходът към желаещите да станат биофермери е по-скоро стихийен, отколкото осъзнат. Обикновено той е: „Има мярка 214, която подпомага биофермерите, но няма много желаещи“ или „Субсидиите са налице, бъдете по-активни и кандидатствайте!“ Но институциите не си дават ясна сметка, че много от малките и средните производители в отдалечените селски региони нямат дори нужните умения и образователно ниво, за да попълват сами формите за кандидатстване за директните плащания и мярка 214. Много от тях дори се плашат да искат консултантски услуги, които се предлагат сега по мярка 114. Само около 70 производители досега са подали документи за това. Регионалните Служби за съвети в земеделието често нямат и физическа възможност да консултират всички, които искат да станат био-

производители. Идва и проблемът със застъпванията, като при застъпване над 50% от териториите им ще изгубят всичките си субсидии за 3 години напред, а някои дори ще доплащат. Този проблем ще бъде решен, ако МЗХ и подведомствените му структури решат бюрократичния проблем за признаване споразуменията за разпределението на земите между фермерите като документ за правно основание. Все още има големи проблеми и с наемането на земеделски площи от общинските земи – договорите са краткосрочни и самите производители се отдръпват поради риска на втората или третата година например такъв договор да не бъде подновен и да се наложи да връщат получените субсидии на Разплащателна агенция.

Трябва да има регионален подход към биоземеделieto, напр. под егидата на областните управи да се използват ситуираните Консултативни съвети по земеделие, включващи специалисти от бранша биоземеделие и биоживотновъдство, които спешно да определят приоритетите за развитие в тези 28 области до 2020 г. Да се изготви инвентаризация на съществуващите биопредприятия и биооператори и желаещите да започнат биопроизводство и да кандидатстват по мярка 214. Да се отделят средства за обучения по перспективните биоккултури за съответните агроекологични райони на страната, да се поканят експерти от ДФЗ и МЗХ (отделите, които се занимават с агроекологичните мерки), а също и общинските администрации по земеделие. Да се насочват биопроизводителите да използват свободните пари по мярка 114 за получаване на консултации, или за кандидатстване по мярка 121, където предстои скоро да се прехвърлят пари от мярка 214 и то специално насочени към биоземеделци. И едва тогава естествено ще дойде и връзката с преработвателите и търговците, за които споменахме, че стои най-вече проблемът с нередовното и нерегулираното търсене и предлагане на биосуровини.

Тук би трябвало да се предприемат и адекватни мерки за обособяването на борси за биоплодове и зеленчуци в определени точки на страната с цел по-улеснена логистика, за подпомагане с предимство на изграждане на хладилни съоръжения към тях и информационна промоция на тези борси. Това би трябвало да стане приоритет на МЗХ и родните предприемачи. В Националния план за развитие на биоземеделieto имаше разписани мерки и за данъчни облекчения и по отношение на биопроизводителите и биопреработвателите.

Какъв процент от земеделските производители на конвенционална растителна и животинска продукция у нас биха могли да се преориентират към биопроизводство, като имате предвид регионите, в които работят, и очевидно благоприятните природни условия за него там?

Ако се предприемат бързи и ефективни мерки, част от които посочих по-горе, бихме могли да се надяваме

на 4–5%, а дори и повече от всички земеделски производители да се ориентират към този перспективен бранш. Ето че за първи път в края на миналата година много от биоземеделците получиха своите субсидии по мярка 214 за 2011 година. Това се дължи и на доброто взаимодействие на МЗХ и ДФЗ. Разплащателна агенция започва много по-бързо да обработва документите и да разплаща субсидиите. Но тук трябва да посочим и нуждата от използване на подхода за Интегрирано развитие на селските райони, т.е. общините и областните управи да направят възможните стъпки за кандидатстване с проекти по ПРСР за обновяване на инфраструктурата и предоставяне на помощ напр. на собственици на къщи за гости, малки преработвателни цехове и предприятия за млечни, месни, билкови, пчелни и др. продукти, занаятчийски атракциони за български и чужди туристи и др.

Изключително важно е да се използва потенциала на традиционните български породи животни, които са приспособени към екологичните условия на отделните райони и ефективно оползотворяват естествените ливади и пасища. Така младите семейства ще имат по-малък и мотивация да останат в селските райони.

МЗХ също трябва да се активизира в промоцията и рекламата на български биопродукти и биохрани, които са на достъпни цени. Търговците също трябва да се замислят сериозно за обособяване на специализирани биоцандове или биоотдели, за да могат потребителите да направят своя информиран избор. Така както е в напредналите страни в Европа.

Кои родни биопродукти са най-търсени в Западна Европа и по света и защо?

Около 85–90% от биологичното производство на България се изнася. Най-често това са зърнено-житни, сушам, етеричномаслени култури, масло от роза и лавандула, билки, мед и вино, свежи или замразени плодове и зеленчуци и др. Те са добре познати и желани поради тяхното качество, неповторим вкус и разбира се, ниската цена. Европейските потребители са пренаситени от евтини, но безвкусни продукти и храни внос от Китай и Индия, затова търсят вкусните и качествени продукти от страните на Централна и Източна Европа с доказан природен произход. Но ако се изпълнят със съдържание бъдещи целенасочени (регионални) програми на МЗХ, могат да се получат много добри резултати при биологичните месни и млечни продукти.

Под Ваше ръководство в рамките на Първата международна изложба БИОАГРА се проведе конференцията „Маркетинг в биологичното земеделие“. Каква беше нейната задача и доколко я изпълнихте?

Конференцията представи знанията и опита на водещи страни от ЕС и България в това направление. Участваха близо 300 гости от биологичния сектор (производители, преработватели, търговци, учени, агрономи,

студенти, сертифициращи органи и др.). Г-н Херман Ван Висен, земеделски съветник в Холандското посолство, г-жа Евгения Митрова, директор на Дирекция „Растениевъдство“ и Отдел „Биологично земеделие“ при МЗХ също направиха изказвания за подкрепа на националния пазар на биологичното земеделие в България. Ректорът на АУ – Пловдив проф. д-н Д. Греков в своето слово подчерта лидерската роля на преподавателите и специалистите от университета за осигуряване на млади кадри за биоземеделието и научни резултати в помощ на практиката. Той припомни, че АУ-Пловдив прие първите студенти бакалаври в новата специалност „Биологично земеделие“. Ректорът представи и научно-приложните проекти на университета, изведени в последните години, както и отличното партньорство с Норвежкото посолство в София и фондация „Биселена“ при извеждането на проекта за обучение на повече от 4 000 ученици на Демонстрационната биоферма на Агроекологичния център при АУ.

Бяха поканени и редица изтъкнати практики в областта на биоземеделието и маркетинга, за да предадат ценен опит на българските си колеги биооператори. Лекторите бяха от Холандия, Швейцария, Австрия, Белгия, Румъния и България.

Конференцията предизвика огромен интерес сред специалистите и медиите от цялата страна. По данни на Международен панаир Пловдив около 24 000 души са посетили АГРА 2012, от които според проучване близо 48% са проявили траен интерес към специализираната изложба БИОАГРА.

Какви са очакванията Ви от реформата в ОСП и проекта на Регламент за развитие на селските райони на ЕК, който предвижда присъствие на специална мярка за подпомагане на биологичното земеделие?

Първо, финансово подпомагане ще получават само активните фермери, т.е. тези, които работят земята и създават заетост на местно ниво. Второ, най-драстично е т.нар. „позеленяване“ на ОСП, т.е. на практика прехвърлянето на агроекологични мерки от Втори стълб към Първи, като задължителни условия за получаване на директни плащания на площ. Очевидно, за да се предлага въвеждането на 30% обвързване на директните плащания с мерки за опазване на околната среда, значи, че мерките за кръстосано съответствие и добрите земеделски практики за опазване на биоразнообразието и природните ресурси не изпълняват на 100% своето предназначение. Аз адмираирам тези предложения, защото в отделни райони на страната конвенционалните фермери все още не са разбрали значението на кръстосаното съответствие. Но от друга страна, в малките екстензивни стопанства в екологичните райони на страната или в тези по НАТУРА 2000 изискванията по този „зелен компонент“ вече са покрити. Например, има повече от 3 култури, което предполага видово и

сортно разнообразие, поддържат се ливадите и пасищата и се оставят буферни зони, тераси или угар. Така страната ни трябва да изисква подобни плащания да бъдат обвързани с регионален подход (агроекологичните зони) и събразяване с размера на стопанствата. При стопанства с над 30 дка площ с зеленчукови, етеричномаслени или трайни насаждения, може би едно преминаване към биопроизводство би донесло по високи финансови и екологични ползи на фермерите. Но в същото време страната ни трябва категорично да подкрепи мерките за развитие на иновациите, агроекологичните дейности, опазване на зоните в НАТУРА 2000, насърчаването на стопанства на млади фермери, стимулиране и изграждане на предприятия в селските райони, както и насърчаване на инициативността на местно равнище (програмата ЛИДЕР). Предвидените фондове за безопасност на храните и 4,5 млрд. евро за научна дейност също трябва да се използват от страната ни. Имаме и друг уникален шанс. Поради въвеждането на тавана за директните помощи за един производител до 300 000 евро, ще има нужда от преразпределяне на обработваеми площи и евентуално включване на нови около 1 200 стопанства. И тук, добре обмислени и предложени стимули в следващата ПРСР за млади биофермери биха могли да превърнат страната ни в един биологичен „тигър“ на Южна Европа.

Според Вас по какво трябва да се отличават нейните изисквания от тези в мярката за агроекологичните плащания?

Аз не съм запознат с отделен проект по тази мярка в настоящия момент, но изискванията според мен трябва да бъдат свързани със следните моменти:

1. Да има ясно обособяване на собствеността на земята, която се декларира за подпомагане в продължение на минимум 5 години.

2. Задължителното изискване за преминато обучение по биоземеделие и биоживотновъдство трябва да се запази. Да се структурира потока от информация кой и кога предлага курсовете за обучение, защото и сега много от кандидатите за субсидиране се лутат. Може би едно по-централизирано делегиране на организации и държавни, и частни, заедно със добре разпределен график през годината, би улеснило и мотивирало стопаните да преминават към биопроизводство.

3. Да се продължи подпомагането не само на традиционните месни породи животни, но и на останалите породи, така че да не се създава пречка пред стопани, избрали нови продуктивни вносни породи.

4. Ако МЗХ иска да засили интереса на земеделските стопани към мярката биологично земеделие, то е оправдано извършването на инвентаризация на подадените площи за подпомагане по райони, сектори или култури. Така ще бъде отчетено към кои сектори се проявява най-голям интерес и съответно има най-добра реализация на произведената биопродукция. На тази ос-

нова МЗХ би могло да помисли за стимулиране с по-високи ставки на хектар и облекчаване на процедурите за кандидатстване, както и целенасочена промоционална и обучителна кампания, която може да се изведе професионално от специализираните университети в страната.

Като основна фигура в реализацията на българо-холандския проект „Новото Тракийско Злато“ (2009-2014), как ще обясните неговите акценти дива природа и биоразнообразие с цел създаване и опазване на една от най-добрите диви територии в Европа, която колкото и на някой да не му се вярва, се намира у нас?

Проектът „Новото Тракийско Злато“ (НТЗ) е един пример за регионален подход за интегрирано развитие на селските райони и той трябва да се изследва много сериозно от държавните институции. Той се разработва и координира от фондациите АРК и АВАЛОН и се финансира от Националната пощенска лотария на Холандия. Проектът си поставя като основна цел запазването на биоразнообразието на уникалния район на Източни Родопи чрез създаване на нова устойчива местна икономика, базирана на алтернативните форми на земеползване и екотуризм. До 2014 г. двете фондации ще работят за установяване и тестване на пилотен модел на партньорство между биоземеделieto, екотуризма и дивата природа в пет целеви общини – Маджарово, Кърджали, Ивайловград, Крумовград и Стамболово. НТЗ подпомага малки и средни производители и преработватели да преминават към биологично сертифицирано растениевъдно и животновъдно производство. Същевременно се поощряват инициативи, свързани с опазване и възстановяване популациите на дивите животни (диви коне, елени, бизони и др.), естественото пашуване на защитени български породи овце и говеда, както и подобряване на туристическите услуги в региона. Конкретни поддейности включват привличане на земеделски производители и преработватели (по възможност притежаващи и къщи за туристи) в програма от обучителни курсове по биологично земеделие, консултации, развитие на биологични ферми и помощ при кандидатстване за субсидии (напр. по мерки 214 и 121) от ПРСР. Съществена е поставената задача пред биопроизводителите да разработват маркетингови кооперации от нов тип с цел добавяне на стойност и подобряване на техните доходи. Закупуването и връщането в природата на видове диви животни и възстановяване на естественото пашуване на защитени породи домашни животни (напр. Родопско късорого говедо) се очаква да привлече много нови групи туристи, които да домуват в къщи за гости и малки хотели в нова мрежа на еко и селски туризъм в Източните Родопи. По този начин младите семейства ще имат алтернатива на тютюнопроизводството, ще се редуцира нестихващата миграция от района и ще се опазва околната среда.